

Key words and word combinations: Kharkiv Orthography of 1929, Eastern Ukrainian pronunciation, pseudo-reformists, pseudo-Ukrainization.

Отримано: 19.02.1997 р.

УДК 811.161.2(092)

Сергій Лашенко

Мовознавець, Київська область

І ВСЕ-ТАКИ І.ОГІЄНКО БУВ ПРАВИЙ...

У статті автор солідаризується з польським дослідником С.Демчуком, виступає проти надмірного вживання букви г в українському правописі, посилаючись при цьому на авторитет Івана Огієнка.

Ключові словосполучення: єдина мова, національна школа, авторитет Івана Огієнка.

Рідко коли, надібавши в газеті роздуми того чи іншого автора на тему, що тебе хвилює, погоджуєшся абсолютно з усім. Однак стаття Степана Демчика “Задля ясности” (щодо вживання літери “г”), надрукована в “Українському слові” за 11.07.96,¹ — якраз саме той випадок.

Автор настільки тактовно і делікатно роз’яснює шкідливість надмірного захоплення дзвінкого “г”, що йому хочеться по-дружньому потиснути руку. Особливо враховуючи ту обставину, що сам він з Ольштина (Польща), а українські проблеми розуміє значно краще, ніж Василь Гранас-Ониськів зі Львівщини, який його критикує.

Спробую висвітлити цю проблему з точки зору “східняка”, що вболіває за долю рідної мови.

...Колись, на Установчій конференції Товариства української мови, я був здивований тим, що група галичан збирала підписи з приводу реабілітації “дзвінкого г”.

“Невже немає важливіших проблем?” — подумалося тоді. Адже перемога фрикативного “г” це чи не єдина мовна перемога східних українців у нерівному двобої з російською, якою вони справедливо можуть пишатися.

Автор цієї статті радіє (і я розділяю його почуття!) з приводу того, що на Дону, Кубані, Ставропіллі — скрізь, де переважали українці, наше “г” перемогло російське “г”, і його там вживають навіть росіяни.

Більше перемог у нас не було, це єдина. В усьому ж іншому українська мова поступово відступала під натиском російської...

То невже тепер, на догоду деяким недалекоглядним галичанам, ми повинні закласти фундамент для остаточної русифікації Східної України та виценазованих регіонів?

Адже поки що, не дивлячись на зростання кількості українських шкіл і класів, непомітно, щоб населення Сходу почало частіше вжи-

¹ Стаття С.Демчука була реакцією на критичну статтю львів’янина В.Гранаса-Ониськіва “Роздуми про мову. Чи слухні?” (газ. “Укр. слово”, Польща. — 1996. — Ч.50).

вати українську мову (написано 1997 р. — *Ред.*) Часом фрикативне “г” є чи не єдиною ознакою, за якою можна ідентифікувати українця.

Нагадаю, що литовський мовознавець Казімерас Буга ще у минулому столітті висловлював занепокоєння з приводу того, що литовці, під впливом російської мови, навчилися вимовляти звук “х” (до цього вони вживали “к”, — “корошо”, “кор”, а не “хорошо”, “хор”). “Ще один рубіж асиміляції пройдено...”, — з сумом констатував тоді литовський патріот.

Литовська мова все-таки вистояла, а ось українська знаходиться в значно тяжчому стані...

Тому я, з одного боку, є палким прихильником наявності цієї літери в нашому алфавіті, з іншого — вважаю, що вживати її треба згідно із словником Грінченка, а не так, як це роблять деякі наші газети.

Чи варто, наприклад, писати Горбачов, коли ні сам носій цього прізвища, ні сорок мільйонів українців так не вимовляють?

А Гамсахурдія? Українці на Сході так не говорять. Якщо ж ставити за мету якомога більш точне відтворення грузинської вимови, то тоді треба писати не “Гамсахурдія”, а “Гамсахурдіа”.

Інколи зустрічаємо вираз “литовський князь Гедимін”. Українською природніше сказати “Гедимін”; якщо ж відтворювати саме литовську вимову, то треба писати “Гедімінас”, або ще краще: “Гядімінас”. Всі літери, щоб правильно передати звучання цього литовського імені, в нашому алфавіті є. Тож треба просто самим розібратися, чого ми хочемо — зберігати рідну мову, вірно відтворювати іноземні слова, чи просто міняти нашу слов’яну мову на угоду росіянам чи полякам?

Те, що під впливом польської, галичани почали “гекати”, а східні українці вистояли, витримали натиск російської, аж ніяк не означає, що галичани гірше боронили мову.

Програли тут, зате виграли багато в чому іншому.

Але тепер, коли ми маємо єдину мову, вдосконалення її має бути дуже виваженим, обережним. Регіональні амбіції недопустимі! І вдосконалювати її, треба на мій погляд, керуватись такими положеннями:

1. Українська мова, по можливості, не повинна наближатися, ні до російської, ні до польської (себто до своїх історичних “могильщиків”).
2. Вибираючи між окремими варіантами написання (і вимови), треба враховувати — для якої частини населення те чи інше нововведення буде прийнятним.

Виходячи з цих двох положень, до вживання дзвінкого “г” треба підходити обережніше.

З наших сусідів “гекають” лише білоруси (а з боку білоруської мови нам нічого не загрожує); усі східні українці, волиняни, буковинці також вживають фрикативне “г”.

“Гекання” притаманне росіянам, полякам, частині галичан (більшість від нього вже відвикла), а до деякої міри ще й закарпатці. Тож чи варто “Гекання” поширювати на всю Україну? Що це нам дасть?

Тут можливі два варіанти:

1. Східна Україна буде і надалі “бойкотувати” цей звук, оскільки він не властивий цьому регіонові. Тим більше, що цей “бойкот” може бути очолений свідомими українцями, які не потерплять у себе дома ні російських впливів, ні шкідливих (тобто русифікуючих) галицьких (корисні галицькі охоче сприймуть!)

2. Якщо під впливом навчання в школі, юні східняки цей звук все-таки засвоять, то ще не відомо чи не витіснить він фрикативне “г”. Адже українська мова на Сході “хворіє”, і як будуть іти тут мовні процеси — передбачити важко. Аж ніяк не виключений варіант “ірландизації” мови; тобто населення, навіть вивчаючи українську в школі, буде залишатися російськомовним. Тож і вийде, що національна школа, впроваджуючи дзвінке “г”, тільки сприятиме змосковщенню.

І якщо галичани (а саме вони найохочіше беруть на себе місію “очищення рідної мови від русизмів”) хочуть прислужитися українській справі, то почати найкраще з того, що схвально буде сприйнято і “східняками”.

Наприклад, повернутися до українського варіанту написання таких слів як “Йосиф” (Сліпий), “Андрей” (Шептицький) або ж “святий Миколай”. Наддніпрянці, попри завдану русифікацією шкоду, все-таки пишуть: “Йосип”, “Андрій” і тепер, при потребі, без будь-яких зусиль звикнуть до написання “святий Микола”.

А ось вживання у родовому відмінку: “вічності”, “смерти”, “крови” — скоріше за все не сприймуть ніколи. Навпаки, спроби запровадження у мову саме цього варіанту, лише зміцнять позиції російської мови. Чому?

Та тому, що вибираючи між “звичною українською” і “звичайною російською” українці ще можуть віддати перевагу першому варіанту. Але коли доведеться вибирати між “вдосконаленою” (тобто спотвореною до невпізнання) українською і звичною російською, то яким буде цей вибір, — вже тепер можна точно спрогнозувати...

Захищаючи польського українця Степана Демчука від “нищівної критики” В.Гранаса-Ониськіва, я попутно зазначу, що вирази останнього: “пописуватися українською мовою”, або: “не слід покликуватися на І.Огієнка, який у дитинстві і в молодості напевно не користувався українською мовою” з точки зору українця є настільки неграмотними, що викликають лише посмішку.

Як і те, що автор цих виразів ставить під сумнів авторитет І.Огієнка.

The author shares the opinion of polish scholar S.Demchuk and opposes excessive use of letter «r» in Ukrainian orthography. He refers to Ivan Ohienko here.

Key words and word combinations: the only language, national school, Ivan Ohienko's authority.

Отримано: 19.02.1997 р.